

שי כהן

דמוקרטיה

השתתפותית

כנגד

התקופה האחרונה הביאה עדנה לפעילות ארגוני העובדים בענפים בהם נהוגים מיקור חוץ והעסקה קבלנית. אלא שיש הבדל משמעותי בהישגים בין מאבקים שנערכו "מעל ראשם" של העובדים לבין כאלה שנערכו בהשתתפותם הדמוקרטית הפעילה וארגונם הישיר

נחוצה התאגדות דמוקרטית מלמטה

מבלי להתיימר לרגע לנקודת מבט אובייקטיבית בנושא, אטען כי סקירת המאמצים של התאגדות עובדי קבלן ומיקור חוץ בשנים האחרונות מעלה דוגמאות של הצלחה ולכל הפחות מגמה חיובית מאד במקום בו נעשתה התארגנות של ממש, כזו העולה מהשטח של מקומות העבודה, מקיימת דמוקרטיה השתתפותית פעילה וכזו המאתגרת את ההפרדה המסורתית בין נהנה או מזמין השירות לבין המעסיק בפועל. מאידך, אנו רואים כישלונות חוזרים ונשנים של ניסיונות להתמודד עם סוגים שונים של העסקה ישירה במגבלות המנגנונים והתפיסות של עבודה מאורגנת מסורתית, סמכותנית ומבוססת משלח יד כפי שזו מוכרת בשיטות הפעולה של ההסתדרות. אם נסקור רק חלק מהדוגמאות מהשנים האחרונות, נוכל להדגים את ההצלחות והכישלונות בזיקה לקריטריונים לעיל, ולבסס יותר את ההבנה לגבי דרכי הפעולה והגישות הנדרשות בהמשך המאבק. מאבק העובדות הסוציאליות הוא ללא ספק אחת מהדוגמאות המובהקות

של השלטון ולהציב התנגדות אפקטיבית להפרטה ומיקור חוץ. אולם בשנים האחרונות אנו עדים לתחייה של התארגנות עובדים גם בשירותים מופרטים - מורי היל"ה התאגדו והשיגו שיפור אדיר בתנאי המכרז של משרד החינוך לשירות השלמת ההשכלה לנוער בסיכון. עובדות סוציאליות הקימו את תנועת "עתידנו" ואת תא "עמותא" באיגוד שלהן ונאבקות לשינוי מצבן של העובדות בשירותים המופרטים. עובדי מרכזי הטיפול במכורים לסמים בולמים מזה למעלה משנתיים את יציאת השירות למכרז פוגעני. מאבטחים ועובדות ניקיון מתארגנים באוניברסיטת בן גוריון, עיריית מודיעין ועוד ועוד. גם ההסתדרות הניפה את הדגל של זכויות עובדי הקבלן והשיגה הישגים מסוימים בתחום.

דוגמאות של הצלחה במאבק ניכרות במקום בו נעשתה התארגנות שמקיימת דמוקרטיה השתתפותית פעילה וכזו המאתגרת את ההפרדה המסורתית בין נהנה או מזמין השירות לבין המעסיק בפועל

לא פעם נחשף כי אחד המניעים המרכזיים של הממשלה והאוצר בקידום הפרטה ומיקור חוץ הוא החלשתה של העבודה המאורגנת ויצירת "גמישות ניהולית" בשירותים הציבוריים ובמשק בכלל. גמישות שהפכה משאת נפש של פוליטיקאים ופקידים ניאוליברלים עד כדי כך שאחת להם אם תושג על ידי שבירת עמוד שדרתם של העובדים. ואכן, עובדי מיקור חוץ וקבלני שירותים מפורזים בין נהנים שונים, מחוסרי ביטחון תעסוקתי ומוחלפים במהירות יחסית ומכאן שהם מתקשים למצות את האפשרות להתאגד. עד לאחרונה ממש, לא השכילו ארגוני העובדים בשירותים הציבוריים להתמודד עם דרך פעולה זו

בפתח הדברים, מיקור החוץ והפרטת שירותים נועדו בין השאר בדיוק למטרה של החלשת ההסתדרות, וככאלה אכן קלעו לנקודות התורפה המבניות של ארגון העובדים בצורתו זו.

העובדה שמסלול זה של מאבק, במסגרת איגוד מקצועי ארצי הנשען על מעמדה של ההסתדרות בשירות הציבורי, היא מוצלח פחות מחלופות זמינות, מוארת באופן ברור על ידי השוואת התנאים שהשיגו עובדות סוציאליות במסגרת הסכמים קיבוציים מיוחדים (כלומר מקומיים למעסיק) במקומות עבודה שהתאגדו לאחרונה. הן במרכזי הטיפול במכורים לסמים והן בשתי העמותות הגדולות המפעילות פנימיות במסגרת בחסות הנוער (ענ"ב ואותות), השיגו העובדים, ובכלל זה עובדות סוציאליות, תוספת משמעותית של שכר וזכויות נוספות מעבר לתוצאה הצנועה של המאבק הארצי של העובדות הסוציאליות. עובדות סוציאליות בעמותות אלו נהנות כבר עכשיו משכר השקול או עולה על שכרן של עובדות סוציאליות במקומות עבודה לא מאורגנים, כפי שזה יהיה בתום יישום כלל הפעילות של ההסכם הארצי. יובהר כי לא מוצע כאן לנטוש את הזירה הענפית, אלא להוסיף לה, ואף להתמקד בחזית של איגוד דמוקרטי ואקטיבי במקומות העבודה עצמם.

אם נבחן דוגמאות אלו נראה שגם במרכזי הטיפול במכורים לסמים, וגם בעמותות חסות הנוער, השיגו העובדים המאוגדים ב"כוח לעובדים" הסכמים קיבוציים מיטיבים, הישגים ארגוניים וכלכליים משמעותיים שהתאפשרו - וזוהי נקודה חשובה - גם בזכות הגדלת ההקצאה הממשלתית לשירות.

מאבק שקול אך נחוש, תוך שימוש במלוא הכלים שמאפשר ארגון עובדים יציג במקום העבודה, ומתנהל בסולידריות של כלל עובדי המעסיק הישיר, ללא הפרדה על בסיס מקצועי או אחר, אפשר למדריכים, חובשים, עובדים סוציאליים, אנשי מנהלה, מטפלים ועוד להשיג יחד יותר.

<<<

במקום זאת נותבו המאמצים של עובדות שנבחרו לתפקידים באיגוד על בסיס אג'נדה זו במסגרת נפרדת, "עמותא", שאיננה חלק אורגני בקבלת ההחלטות של איגוד העובדים הסוציאליים. האיגוד אמנם ביסס דרישה פומבית וברורה מהמדינה לקחת אחריות על תנאי ההעסקה בשירותים המופרטים, אולם היות ולא ביקש וממילא לא זכה, במעמד של ארגון יציג בשירותים אלו, התנהל

צילום: באדיבות עו"סים שינוי

המאבק מעל ראשם של המעסיקים הקבלניים, דבר שהורגש במיוחד כאשר עובדות בשירותים מופרטים לא יכלו להצטרף באופן פורמלי לשביתה הגם שרבות מהן ביקשו לעשות כן. הפער בהסדרים הדמוקרטיים במבנה איגוד העובדים הסוציאליים וחלוקת הסמכויות בינו ובין ההסתדרות היה אולי העמוק ביותר, וככזה נתן אותותיו בתחושות חוסר שביעות רצון של העובדות ואף בגילויי מחאה חריפים כנגד האיגוד וההסתדרות. בעוד שקריטריון זה חשוב מאד, כדאי להבחין בכך שהוא פועל יוצא של הקודמים. המנגנונים הקיימים של ההסתדרות ואיגודיה אינם מעוצבים, עוד מהרמה הבסיסית של מבנה האיגוד והדינמיות הדמוקרטית שלו, למציאות של מיקור החוץ. הדבר לא כל כך מפליא היות וכפי שראינו

מיקור חוץ

בהן לא נחסכו מאמצים ומוטיבציות של העובדות מהשורה התנהל מאבק משמעותי בכל הכלים שמאפשר סכסוך עבודה, בהם כלים ציבוריים, מחאות וחשיפה תקשורתית ראויה. המאבק גם נהנה מרוח גבית חיובית בציבור ומהגדרה ברורה של מטרה (לצד מטרת אחרות) לשנות את מצבן של עובדות סוציאליות בשירותים מופרטים בדרך של צו הרחבה להסכם שיושג.

ועם כל אלו לא ניתן להגדיר את המהלך כמוצלח באמת. על אף ההישג המסוים בעצם החלת הסכמות כלשהן לגבי העובדות בשירותים מופרטים, ואף ביצוע חלקי של ההסכמות האלו על ידי משרדי הממשלה (גם ביצוע חלקי אינו מובן מאליו) הרי שהדרישה לצו הרחבה נזנחה, ההישגים החומריים של ההסכם דלים, ובעיקר, העובדות עצמן הפגינו במאותיהן כנגד החתימה ורבות ממשיכות במאבק בדרכים אחרות עד היום.

ניתוח הכישלון של מאבק העובדות הסוציאליות מעלה כי כשלים מרכזיים נפלו בכל הפרמטרים שהוצעו לעיל. על אף מאמץ ניכר לאגד עובדות בשירותים המופרטים, לא השכיל איגוד העובדים הסוציאליים, אשר הובל בעיקר על ידי המוקד לנפגעי הפרטה ותנועת "עתידינו", להקים ועדים במקומות עבודה מופרטים.

עובדות סוציאליות בעמותות המאוגדות ב"כוח לעובדים" נהנות כבר עכשיו משכר השקול או עולה על שכרן של עובדות סוציאליות במקומות עבודה לא מאורגנים, כפי שזה יהיה בתום יישום כלל הפעילות של ההסכם הארצי

שי כהן הוא המזכיר הארגוני של "כוח לעובדים" - ארגון עובדים דמוקרטי
// דוא"ל: shay.haifa@gmail.com

מאבק ההסתדרות הכללית בנוגע לזכויות עובדי הקבלן

למאבק הייחודי שניהלה ההסתדרות בשנה החולפת בנוגע לזכויות עובדי קבלן, במסגרתו אף הוכרזה ונערכה שביתה כללית, ראוי להקדיש ניתוח מפורט. ראשית צריך לקבוע כי היה כאן מפנה מבורך מבחינת ההתגייסות הסולידרית של ארגון העובדים הגדול לטובת עובדים שבמשך שנים לא קודמו ענייניהם על אף שרובם מועסקים תחת הסכמים ענפיים עליהם חתומה ההסתדרות, שאף מקפידה לגבות מהם דמי טיפול בסך 0.8% משכרם החודשי. היציאה למאבק ארצי כזה ראויה לכל שבח אף אל מול הטענות בדבר אינטרסים ומניעים אחרים שהובילו את הנהגת ההסתדרות לנהל אותו דווקא בתזמון הזה, מהבחירות המתקרבות ליו"ר ההסתדרות ומוסדותיה ועד לאינטרסים ספציפיים של הסתדרות עובדי המדינה. בהקשר שלפנינו עלינו לנתח את המידה בה הצליח המאבק לשנות מגמה בתחום מיקור החוץ וההפרטה, והאם ניתן לראות אותו כהצלחה אל מול המטרות שהוצבו לו על ידי הנהגת ההסתדרות. אין מנוס מלקבוע, כי ככל שאנו למדים מהצהרות בתקשורת וממסמך ההבנות הקצר (המחוסר תוקף משפטי ברור) שנחתם בסוף השביתה, המאבק הזה נכשל מלהשיג את מטרותיו. על אף הישגים כלשהם לעובדי הקבלן, לא יצר מסמך ההבנות האמור שינוי מגמה משמעותי. שלושה מבחנים מרכזיים לקביעה זו הם העלות הכוללת של ההסכם, אשר אינה עומדת בקנה מידה של הישג ראוי לשביתה כללית במשק, המספר המזערי של עובדים שיקלטו להעסקה ישירה בעקבות ההסכם (אם בכלל יהיו כאלו בפועל), וזאת ביחס לעמדות הפתיחה של הנהגת ההסתדרות, וההתנערות של הגופים הכלכליים המובילים במשק ממחויבותם לרבות מההסכמות עליהם חתם יו"ר ועדת התאום של הגופים הכלכליים בדרך לסיום השביתה. נתון נוסף שניתן להביא בחשבון הוא חוסר שביעות הרצון המופגן של עובדי קבלן רבים, ביניהם מאות רבות

שהצטרפו לארגוני עובדים אחרים בזמן הקצר שעבר מאז.

אם נחזור לפרמטרים המאפיינים התארגנויות עובדים של ממש, החוסר המובהק בהתאגדות של עובדי הקבלן עצמם ושיתופם במאבק ובמשא והמתן שנערך "בעבורם" הוא במקרה זה קיצוני ביותר ואולי הדוגמה המובהקת לפערים שעוד מחייבים מענה במבנה ההסתדרות הכללית. מאבטחים ועובדות ניקיון (שלמרבית האבסורד אכן מאוגדים ב"ארגון עובדים פורמלי בלבד" כדברי השופטת אגסי בפסק דין בעניין תביעה ייצוגית של עובדי שמירה) לא השתתפו בשביתה, כפי שאף השתקף בסיקור התקשורתי של המאבק, אינם מאוגדים בוועדים בהסתדרות, וממילא לא שותפו בשום הליך דמוקרטי בניהול המאבק וסיומו.

מהישגים נקודתיים לשינוי מגמה?

ההצלחה המוכחת של התארגנויות עובדים אותנטיות ודמוקרטיות בשירותים מופרטים היא עדיין בגדר אורות בודדים בחשכה גדולה. עם כל האופטימיות במקרים שתוארו לעיל, עדיין עומדים מכשולים אדירים מול

החוסר המובהק
בהתאגדות של
עובדי הקבלן
עצמם ושיתופם
במאבק ובמשא
והמתן שנערך
"בעבורם" הוא
במקרה זה
קיצוני ביותר
ואולי הדוגמה
המובהקת
לפערים שעוד
מחייבים מענה
במבנה
ההסתדרות
הכללית

עובדים המנסים להתארגן בכאוס של העסקה קבלנית ומיקור חוץ. עובדים חסרי בטחון תעסוקתי, בתחלופה מהירה ובשכר נמוך, חוששים להתאגד ומתקשים לצלוח את המכשולים המשמעותיים שמציבים בדרכם מעסיקיהם כמו גם הפנמות הדיכוי של חברים לעבודה. זאת במקביל להמשך תהליכי ההפרטה ומיקור חוץ, שמתבצעים לאורה של מדיניות ברורה תחת שלטון ניאו-ליברלי חזק.

ההתאגדות ומאבק האיגוד המקצועי הם כוח החלוץ וחיל הרגלים של המאבק הזה. עלינו להמשיך לתמוך ולאפשר עשרות התאגדויות חדשות דמוקרטיות ומצליחות בשירותים מופרטים, ולנסות ולהביא לראייה אחרת, דמוקרטית ונאמנה יותר, בקרב ארגוני העובדים הוותיקים. יש לשאול את עצמנו כיצד ניצור אקלים ציבורי כמו גם סביבה נורמטיבית ואכיפה שתעודד עובדי קבלן ושירותים מופרטים להתאגד להיאבק על זכויותיהם? כיצד נמנף את ההישגים של עובדים בשירותים אלו לשינוי מערכת היפוך המגמה של משטר ההפרטה? האם נוכל לקדם צווי הרחבה, חקיקה ומדיניות שתעדיף מעסיקים שהסדירו יחסי עבודה קיבוציים הוגנים עם עובדיהם? ולא פחות חשוב, כיצד נתגבר על ההתנגדות לשינוי וקשיים בשיתוף הפעולה בתוך ובין ארגוני העובדים בסוגיה מורכבת זו? //

צילום: מדף הפייסבוק של כוח לעובדים